

Семінар

Класифікаційні підходи і систематизація змагальної діяльності

У спеціальній літературі часто робляться спроби тим чи іншим чином згрупувати змагання в формі класифікації. Зустрічаються різні види класифікації змагань: по ієрархії спортивної майстерності учасників (вища ліга, перша, друга і т.д.); за типом розіграшу першості (кругова система, відбірково-кругова, змішана, прямого вибування); за типом «заліку» (особисті, командні, особисто-командні змагання). Однак побудувати всеосяжну і цілком задовільну в усіх відношеннях таку класифікацію поки не вдається через різноманіття форм і способів організації змагальної діяльності.

Найближче підійшов до вирішення цієї проблеми Л.П. Матвєєв, який запропонував розмежувати змагання за комплексом ознак, що виражають з одного боку суть спорту, а з іншого боку за їх місцем в тренувально-змагальної діяльності.

Як типологічної угруповання змагань по комплексу ознак, що виражають суть спорту, він виділяє змагання двох типів:

- власне спортивні змагання;
- субспортивні змагання.

Власне спортивні змагання є змагання з активною змагально-достіженческім установкою змагаються, повним комплексом притаманних їм рис і офіційним статусом проведення. Склад змагальної діяльності, умови її здійснення і оцінка досягнень засновані на принципі неантагоністическім конкуренції.

Субспортивні змагання не мають яскраво вираженої функції змагального ранжирування, в їх основі є пріоритет будь-якої іншої сторони. Зокрема, для них може бути характерна підготовча (по відношенню до власне спортивних змагань) функція, або умовно показна, або рекреативна.

По відношенню до них головних дійових осіб (спортсменів і фахівців), їх місця в тренувально-змагальної діяльності, змагання логічно поділити на основні і підготовчі. В основних змаганнях, перш за все, з'являються власне спортивна функція, в підготовчих - субспортивна.

У ряду основних змагань правомірно виділити головні і ординарні. До числа основних змагань іноді можна віднести і так звані відбіркові змагання, якщо спортсмен попередніми стартами не завоював право включення до складу збірної команди. Хоча відбіркові змагання можна віднести і до групи підготовчих. Ці змагання відносяться і до власне-спортивних змагань.

Головні змагання. У річному циклі підготовки у спортсмена може бути від 1 до 3 головних змагань. Метою участі в цих змаганнях є досягнення перемоги або завоювання якомога вищого місця. Ці змагання максимально впливають на рейтинг спортсмена або команди. У них орієнтуються на досягнення максимально високих результатів, повну мобілізацію і прояв фізичних, технічних, тактичних і психічних можливостей. Вони вінчають

окремі етапи підготовки, стаючи вузловими пунктами всієї системи підготовки.

Ординарні змагання. Регулярно проходять зі спортивного календаря змагання, в яких спортсмену доводиться виступати як учаснику команди. У них спортсмен планує досягнення певних, досить високих результатів, домагаючись перемог або завойовуючи певні місця, приносить команді залікові очки.

Відбіркові змагання. За результатами цих змагань комплектують команди, відбирають учасників головних змагань. Залежно від принципу, покладеного в основу комплектування складу учасників головних змагань перед спортсменом ставиться завдання завоювати певне місце, виконати контрольний норматив, що дозволяє потрапити до складу команди і сподіватися на успішний виступ в головних змаганнях.

Комплекс підготовчих змагань складається з числа офіційних та неофіційних змагань, яким надається переважно підготовча, контрольна і реабілітаційна спрямованість. Такі змагання можна назвати системно-підготовчими (підготовчо-тренувальними, підготовчо-приспосовують, контрольні-підготовчими, що підводять).

Основною метою системно-підготовчих змагань є адаптація спортсменів до умов змагальної боротьби, відпрацювання раціональних техніко-тактичних рішень в різноманітних ситуаціях змагальної діяльності і розвиток здібностей до їх реалізації в умовах гострого суперництва, придбання змагального досвіду, вдосконалення специфічних психічних якостей. Особливу роль відіграють підготовчі змагання як ефективний засіб інтегральної підготовки спортсмена.

Системно-підготовчі змагання займають виключно велике місце в тренувальному процесі. Для кваліфікованих спортсменів такі змагання з часто змінюється програмою організуються зазвичай з інтервалом в одну - два тижні. До цієї групи відносять - підводять і контрольні змагання.

Підводять змагання плануються в основному в другій половині підготовчого і на початку змагального періодів. В підвідних змаганнях відпрацьовується модель змагальної діяльності, яку спортсмен передбачає реалізувати в головних змаганнях. Необхідність відпрацювання різних варіантів змагальної боротьби (наприклад, в єдиноборствах і спортивних іграх) передбачає підбір суперників, з якими можна в найкращій мірі підготувати той чи інший техніко-тактичний варіант. Підводять змагання слід проводити в умовах, максимально наближених до умов головних змагань. Підводять можуть бути як спеціально організовані, так і офіційні змагання.

Контрольні змагання проводяться з метою контролю за рівнем підготовленості спортсмена. У них перевіряється ефективність минулого етапу підготовки, оцінюється рівень розвитку фізичних якостей, технічної та тактичної досконалості, інтелектуальних і психічних можливостей спортсмена, виявляються сильні і слабкі сторони в структурі змагальної діяльності. З урахуванням результатів контрольних змагань розробляється

програма подальшої підготовки, яка передбачає усунення виявлених недоліків для успішного виступу в відбіркових і головних змаганнях. Контрольну функцію можуть виконувати як офіційні змагання різного рівня, так і спеціально організовані контрольні змагання. Програма їх може істотно відрізнятися від програми відбіркових і головних змагань і бути складена з урахуванням необхідності контролю за рівнем розвитку окремих сторін підготовленості.

Поряд з цим, можна виділити групу змагань, що не несуть переважно спортивно-достіженческіх функцій. Це - показові і рекреативні змагання.

Рекреативні змагання мають характер емоційно насиченого відпочинку - розваги. При цьому, як правило, відбувається перемикавання з основної змагальної діяльності на будь-яку іншу, частіше ігрову. Основною метою цих змагань є оздоровча і відновна.

Показові змагання організуються і проводяться на манер театралізованої вистави, що не має функції змагального ранжирування.

Характерною особливістю сучасного спорту є проведення комплексних змагань, в програму яких включаються кілька видів спорту. Найбільш масштабними комплексними змаганнями є спартакіади і олімпіади, різні регіональні ігри. В останні роки стали регулярно проводитися параолімпійські змагання інвалідів та інші комплексні змагання, що включають в свою програму неолімпійські, наприклад - національні види спорту.

Спортивні змагання можуть бути офіційними і неофіційними. Офіційний характер змагання набуває тільки тоді, коли воно включається в офіційний спортивний календар, тобто стверджується завчасно в прийнятому спортивними організаціями переліку з покажчиком термінів, масштабу і призначення; організовується за офіційним «Положення про змагання» - чітко оформленим нормативному документу, в якому визначаються:

- завдання змагання;
- склад учасників (сумарна кількість, вікові, статеві, кваліфікаційні та інші особливості);
- умови допуску до участі (чи передбачені відбіркові старти, чи потрібно заздалегідь показати певний спортивний результат і т.д.);
- програма змагань;
- регламент і критерії визначення переможців та їх нагородження;
- умови місця проведення, матеріально-технічного та господарського забезпечення;
- інші істотні з організаційного боку позиції.

Суддівство офіційних змагань здійснюється за діючими в виді спорту «Правил змагань» і забезпечується кваліфікованим спортивним арбітром (арбітрами).